

«UN JACETANO, ABAD DE RIPOLL» (FEBRER DE 1962)

DR. RAMON BONET I LLACH

Presentació

En la publicació d'Acció Catòlica d'Osca, Milicias de Cristo, que el Dr. Ramon Bonet va dirigir entre l'1 d'abril de 1950 i el desembre de 1962, va donar a conèixer un treball titulat «Un jacetano, Abad de Ripoll»¹ sobre la figura d'un dels més notables dels darrers abats del monestir de Santa Maria de Ripoll: Andreu de Casaus i de Torres.

Aquest treball ja va cridar l'atenció en el seu moment del quinzenal El Ripollés (El Ripollés, any IX, núm. 215 (10 de març de 1962), p. 34.):

Nuestros compatricios

El doctor Bonet, sigue pluma en ristre.

Con el título «Un jacetano, Abad de Ripoll» ha publicado nuestro compatricio y estimado colaborador, desde la Vicaría General de Huesca, dos artículos en Milicias de Cristo, —núms. 139 y 140. Órgano de la Acción Católica Oscense, continuando, con esta biografía, la historia de los Abades en nuestro Monasterio.

Se trata, en efecto, del ilustre Abad Dom Andrés de Casaus y de Torres, natural de Jaca, antiguo monje de San Juan de la Peña (Huesca) y abad, sucesivamente de Camprodón, Ripoll y San Cugat del Vallés. Dicho Abad rigió el Monasterio ripollés del año 1807 al 1816, época muy difícil para los monjes, por haberse abolido la jurisdicción civil del Abad sobre la Villa y haber obtenido Ayuntamiento propio e independiente en 1812, precisamente ahora hace 150 años.

Aquest treball és dins dels papers que té la família Bonet, amb la particularitat que l'original publicat té incloses unes notes bibliogràfiques que li confereixen un especial interès.

En homenatge al Dr. Ramon Bonet publiquem aquest estudi, traduint-lo al català, com segurament hagués fet ell mateix, ja que sembla que el tenia preparat per a una nova publicació.

Un jacetà, abat de Ripoll

El 6 de març de 1806,² les campanes del monestir de Ripoll (Girona) —a les quals es van associar, instants després, totes les altres de la vila comtal— van tocar a mort plorant el que fou un abat de caràcter pacífic i bondadós, de maneres molt fines i de caritat sense límits, com constaten els historiadors Pellicer³ i Mirapeix;⁴ aquest últim afegeix que, a causa de les seves qualitats, «sostuvo el cargo con nobleza siendo respetado y apreciado así por el clero como por sus habitantes».⁵

Ens referim al Rvdm. P. dom Francesc de Còdol i de Minguella —oriünd de la noble família Còdol de Bagà i antic prior del monestir de Sant Pau de Barcelona—,⁶ qui regiria el cenobi ripollès des de l'any 1796.⁷

El va succeir el 1807 un il·lustre paisà nostre:⁸ dom Andreu de Casaus i de Torres, a qui li va tocar —en els nou anys que va restar d'Abat a Ripoll— un temps certament calamitós.

Havia nascut dom Andreu a Jaca el 1762. Després d'estudiar a la Universitat d'Osca —on es va doctorar en Sagrada Teologia— va ingressar al monestir de San Juan de la Peña,⁹ en el qual va professar la regla benedictina i, després, va exercir el càrrec de vicari general.¹⁰

Ja des d'aquests temps va destacar com a historiador. Va pertànyer també com a individu de la Real Academia Española.¹¹

Va escriure un tractat —que no es va publicar— «Sobre el verdadero origen y sucesión de los Reyes de Aragón y Navarra y estados de estos reinos hasta el siglo XII y unión de la corona de Aragón con el Condado de Barcelona».¹² Té publicats: «Carta de un aragonés aficionado a las antigüedades de su reino a otro adicto a las opiniones poco favorables de otros extraños» (Zaragoza 1800);¹³ i «Respuesta de Casaus a Masdeu. Respuesta del aragonés aficionado a las antigüedades de su Reyno al entretenimiento I del tomo XX de la Historia crítica de España, en defensa del Real Panteón y Archivo de San Juan de la Peña, y de un diploma de San Salvador de Oña» (Madrid, 1806, 408 pàgines in 8).¹⁴

Fou abat del monestir de Sant Pere de Camprodon (Girona) i d'aquest monestir va passar —quan comptava quaranta-cinc anys d'edat—, al de Ripoll, on va viure fins als cinquanta-quatre i, finalment, al monestir de Sant Cugat del Vallès (Barcelona).¹⁵

Segons el testimoniatge d'un ripollès era «sujeto muy ilustrado y de ideas avanzadas».¹⁶

Prengué possessió del cenobi ripollès per mitjà del seu procurador Fr. Josep de Borrell, el 17 de juliol de 1807 a la plaça de Sant Eudald, amb assistència del capítol del monestir, comunitat de preveres de Sant Pere i Ajuntament de la vila. L'entrada es va solemnitzar, després, amb festes públiques i almoines als indigents.¹⁷

Dom Antoni Rocafiguera va ser prior i vicari general de l'abat Casaus, qui va allotjar a casa seva D. Jaime de Villanueva. Aquest eminent literat va visitar el cenobi ripollès per copiar excel·lents documents de l'arxiu i biblioteca, que després va publicar a *Viage literario a las iglesias de España*.¹⁸

La pau amb què s'havia inaugurat el segle XIX es veié torbada en el segon any de la prelacia del Rvdm. Casaus amb la guerra anomenada de la Independència.

En efecte, envaïda la Península, el 1808, per les tropes napoleòniques, va sorgir una lluita heroica i gegantesca contra les hosts de Napoleó. Continus i abundants recursos van sortir també del monestir de Ripoll, per recobrar —per segona vegada— la independència de la pàtria. Les més riques joies —entre les quals es comptava una preciosa custòdia gòtica i una creu de plata, segons Pellicer— van ser cedides al govern per a despeses de guerra.¹⁹

A conseqüència d'un entusiasta discurs de l'abat, motivat pels successos del 2 de maig a Madrid, més de tres-cents ripolleses van empunyar les armes,²⁰ es van posar de moment a la disposició del govern mil fusells i setmanalment se'n construïen tres-cents. Es va formar a més a la vila una Junta de Seguretat, decidida a defensar de totes passades la religió, la pàtria i el monarca.²¹

El fet més culminant d'aquella guerra per a Catalunya fou el setge de Girona.

El general Duchesne va atacar la ciutat, on fou derrotat, i l'any següent els imperials la van assetjar, i es vegé obligada a capitular el 10 de desembre, després de l'heroica resistència que ha immortalitzat el seu nom. Els francesos ocuparen Girona fins el mes de març de 1814.²² Entre les poblacions que van acudir en auxili de la ciutat, la vila comtal mereix un lloc preferent. En particular es van cobrir de glòria durant aquell setge dom Joaquim de Ros, O.S.B., monjo obrer de Santa Maria; D. Ramon Pons i D. Marià Montorro. No insistim sobre el particular per haver donat Pellicer les seves notes bibliogràfiques²³ i haver escrit Boixés sobre aquesta mateixa matèria.²⁴

Pel que fa a Ripoll, el francès va ocupar només tres vegades la vila en l'espai de sis anys. Així ho especifica Pellicer:²⁵ Una el 1809 per destruir la Reial Fàbrica d'Armes, en què els veïns fugiren a les muntanyes; una altra, el 22 de maig de 1812, en què es van presentar Decaen, Le Marque i Petit amb cinc mil homes. No feren altra cosa que exigir una crescuda contribució i celebraren amb tota pompa la festivitat del Corpus Christi.²⁶ L'endemà retornaren a Olot. Els francesos van entrar per tercera vegada a la vila el 28 de febrer de 1813 i cometeren tota classe d'excessos, van saquejar les cases i destruïren diversos establiments. Sembla ser que aquesta conducta fou deguda al combat que van tenir allí, el mateix dia, precedit del que tingueren a Vallfogona el 23. Aquest últim va motivar la translació definitiva de la Reial Fàbrica a Berga.²⁷

Els benedictins unien als subsidis temporals contínues pregàries pel triomf de les armes espanyoles. Entre els molts documents que podríem citar, recordem el publicat recentment en la biografia de dom Josep de Borrell.²⁸

Tant d'amor patri, tants sacrificis, lluny de ser tinguts en compte, es van veure pagats amb la més negra ingratitude. En efecte, encara durava la guerra de la Independència, quan el famós decret del 6 d'agost de 1811 va abolir les jurisdiccions baronals i les dels abats, amb la qual cosa va quedar, en conseqüència, abolida la jurisdicció civil de l'abat de Ripoll.²⁹

Recordem, que, antany, la vila havia anat el 1754 a les grades del tron, i Ferran VII amb la reial cèdula del 10 de gener de 1755 havia deixat l'abat com a senyor jurisdiccional de Ripoll i s'havia format un Cos d'Universitat i Ajuntament que presidia el batlle que nomenava l'abat amb sis regidors i altres subalterns necessaris «a quienes cometemos el gobierno político y económico de la villa».³⁰

El decret de 1811 va conduir, a més, a les següents resolucions per part de l'Ajuntament: 1a. Que es retiressin tota classe d'armes que recordessin el senyoriu de l'abat i que es trobessin dintre de la vila (15 de novembre de 1811); 2a. Que es procedís immediatament al nomenament de regidors reials per a l'any pròxim (16 de novembre de 1811); 3a. Que es declarassin abolits tots els privilegis exclusius o d'exempció de la reial jurisdicció de la vila i el seu terme (3 de gener 1812); 4a. Que fos comissionat dom Dídac Servitje, degà, i Eudald Torrentó perquè es possessin en poder de l'Ajuntament els manuals, protocols i totes les escriptures concernents al govern econòmic i polític de la vila i també els concernents als contractes de particulars (11 de gener de 1812); 5a. Que s'oficiés al senyor abat per a manifestar-li que l'Ajuntament volia apoderar-se del rellotge gran del campanar propi de la vila, col·locat al campanar de Santa Maria (5 de febrer de 1812).

Dur, excessivament furibund, fou en aquelles circumstàncies l'Ajuntament de Ripoll, fa actualment cent cinquanta anys.

L'abat Casaus es va subjectar amb noble dignitat a aquestes disposicions, llevat de la quarta, fins a veure la decisió del tribunal, no sense observar que des del seu establiment a la seu ripollesa «no habían ocurrido la más leve cuestión con el pueblo o sus representantes, en razón del señorío jurisdiccional, ni tampoco por causa alguna», i que el senyoriu que durant 923 anys havien exercit els seus antecessors, portava el seu origen de l'accentuada pietat dels prínceps, de la necessitat en què s'havia trobat la comarca i de la gratitud dels primitius comtes a premiar els serveis del monestir.³¹

El 1r de gener de 1812 dom Francesc Mas i Fontana en nom de S.M. Ferran VII començà a exercir la jurisdicció de la vila. El curiós acte de la presa de possessió es troba reproduït per Pellicer.³²

Mentre se celebraven amb festes «el fin del oscurantismo y de la ominosa servidumbre», els benedictins van assaborir fins les escorrialles el calze de la ingratitude. L'abat Casaus es va avançar llavors amb un projecte que, si no hagués trobat una oposició que no pogué diluir-se, hauria estat la solució de la conservació —amb tota esplèn-

dor— en temps futurs del temple de Santa Maria: convertir-lo en col·legiata servida per monjos benedictins i la comunitat de preveres de Sant Pere. Si, com feien preveure densos nuvolots d'aquells desgraciats temps, havien de desaparèixer els digníssims benedictins, el santuari de Santa Maria hauria continuat amb tota l'esplendor primitiva i la col·legiata hauria conservat la basílica olibana. Que en fou de previsor l'abat Casaus!³³

Encara que va treballar fora de mida per inclinar els ànims a l'esmentat projecte, no va poder aconseguir-ho, deixant —poc temps després— l'abadia ripollesa per passar a regir com a abat la de Sant Cugat del Vallès (Barcelona), on va morir, ple de virtuts i de mèrits.³⁴

El treball de Bonet, que hi ha entre els seus papers, va acompanyat d'una carta a Antoni Griera (citada a la nota peu de pàgina número 34) i d'una nota bibliogràfica que no aporta res al seu treball, i que reproduïm aquí mateix:

INSTITUTO INTERNACIONAL DE CULTURA ROMÁNICA
DE LA EXCMA. DIPUTACIÓN PROVINCIAL DE BARCELONA

Sant Cugat del Vallès, 8 d'octubre de 1961

Ilm. Sr. R. Bonet

Distingit amic;

Tinc prestat el llibre de Peray on hi ha l'abaciologi de S. Cugat. Al recuperar-lo li enviaré les dates exactes de l'abat Cassaus. Va ser abat de S. Cugat cap a l'any 1816. Fou el darrer abat de S. Cugat.

Acompanyo un catàleg de les publicacions del nostre Institut perquè vegi l'activitat que despleguem.

Salutacions ben cordials a mossèn Duran del seu amic afm.

Mn. A. Griera

Francisco OLIVAN BAILE, licenciado en Filosofía y Letras. San Juan de la Peña. Arte geografía e Historia del célebre Monasterio de S. Juan de la Peña y sus alrededores. Zaragoza. Impr. del Hogar Pignatelli. 1952» 12°. 76 pp. con ill. [No diu res referent als abats]

Notes

1. *Milicias de Cristo*. Huesca, núms. 139 i 140, febrer i març de 1962. p. 1 (7) i 3 (9); i 2 (14).
2. [Nota de Bonet] Pellicer [en una nota a part indica que la referència és la del llibre: Ref. «El Monasterio de Ripoll. Memoria descriptiva de este célebre monumento en sus relaciones con la religión las ciencias y el arte. Escrita por D. José M. Pellicer y Pagés, licenciado en Filosofía y letras. Obra premiada por la Asociación literaria de Gerona en el Certámen de 1872. Gerona. Establecimiento tipográfico de Manuel Llach. Ferrería Vella 5.- 1872”], 230; Mirapeix, 63.
3. [Nota de Bonet] Pellicer, 230.
4. [Nota de Bonet] Mirapeix, 61.
5. [Nota de Bonet] Mirapeix, 61.
6. [Nota de Bonet] Mirapeix, 61.
7. [Nota de Bonet] Pellicer, 230.
8. Cal recordar que Bonet escriu des d’Osca, i Jaca, d’on era natural Andrés de Casaus, forma part d’aquesta província.
9. [Nota de Bonet] Adjunto la referència bibliogràfica de quelcom sobre San Juan de la Peña, que trobo a la Biblioteca: «Rasgo breve de el heroyco suceso, que dió ocasión, para que los dos nobles zaragozanos, y amantísimos hermanos, los santos Voto, y Felix, fundaran el Real Monasterio de San Juan de la Peña. Descripción métrica de su antigua, y nueva casa, noticia general de sus circunstancias, y elevaciones, justa memoria de sus Sepulcros Reales, verdadero informe de sus Incendios, y corto llanto por sus infortunios. Su autor D. F. Joaquín Aldea, monge de la misma Real Casa. Quien la saca a luz, y dedica a la Reyna Nuestra Señora Dª Maria Bárbara Xaviera de Portugal (que Dios guarde). En Zaragoza: en la Imprenta de Francisco Moreno». [1748 4] [28]-175 pp. in 8°. Biblioteca de Montserrat.
10. [Nota de Bonet] Espasa, Vocab. Casaus y Torres.
11. [Nota de Bonet] Véase libro: Respuesta de Casaus a Masdeu, título.
12. [Nota de Bonet] Espasa, Voc. Casaus.
13. [Nota de Bonet] Espasa, Voc. Casaus.
14. [Nota de Bonet] Por el Dr. D. Fray Andrés Casaus y Torres, autor monge de aquel monasterio, y ahora abad del real de S. Pedro de Camprodon, individuo de la Real Academia de la Historia. Madrid en la Imprenta Real. Biblioteca Montserrat. [El títol complet de l’obra apareix en una nota de Bonet a part dels dos articles]: Respuesta de Casaus á Masdeu. Respuesta del Aragonés aficionado á las antigüedades de su Reyno al entretenimiento I del tomo XX de la Historia crítica de España, en defensa del Real Panteón y Archivo de S. Juan de la Peña, y de un diploma de S. Salvador de Oña. Por el Dr.D. Fray Andres Casaus y Torres [aquest fou l’antecessor de Portella (anys 1807-1816)], antes monge de aquel monasterio, y ahora abad del real de S. Pedro de Camprodon, individuo de la Real Academia de la Historia. Madrid en la Imprenta Real. Año de 1806. 408 pp. in 8°.
15. [Nota de Bonet] Mirapeix, 70.
16. [Nota de Bonet] Mirapeix, 68.
17. [Nota de Bonet] Bonet, [es refereix, segurament, al seu treball sobre l’abat Borrell]
18. [Nota de Bonet] Tomo 8, carta LII.
19. [Nota de Bonet] Pellicer, 237.
20. [Nota de Bonet] Fueron nombrados: capitán, Eudaldo Dou; teniente, Antonio Perestevé; alférez, José Masdeu. Pellicer, 237, nota.
21. Nota de Bonet] Pellicer, 237.
22. [Nota de Bonet] Rahola, 14.
23. [Nota de Bonet] Pellicer, 238.
24. [Nota de Bonet] Boixés, El Ripollés, núm. [?]
25. [Nota de Bonet] Pellicer, 240.
26. [Nota de Bonet] Véase Bonet... los detalles sobre el particular.

27. [Nota de Bonet] Pellicer, p. 240.
28. [Nota de Bonet] Bonet
29. [[Nota de Bonet] Pellicer, p. 241.
30. [Nota de Bonet] Pellicer. *Santa María de Ripoll*, Gerona, 1878, p. 117.
31. [Nota de Bonet] Pellicer, 241-243.
32. [Nota de Bonet] Pellicer, 243-244.
33. [Nota de Bonet] Mirapeix, 70.
34. [Nota de Bonet] Pellicer, p. 245. Fue el último abad de S. Cugat del Vallés (carta de Mn. A. Griera, de 8 de Octubre de 1961). Véase el abaciologio de S. Cugat, de Peray.